

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ
ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
О УТИЦАЈУ ПРОПИСА И МЕРА
ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ШИРЕЊА
ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ COVID-19
НА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ДЕТЕТА

Заштитник грађана
Београд, јануар 2022.

Издавач
Заштитник грађана

За издавача
мр Зоран Пашалић

Уредница
Јелена Стојановић

Тираж
150

Година издавања
2022.

Прелом и шйамйа
„Донат Граф“ д.о.о, Београд

ISBN 978-86-87945-68-5

**ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ
ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
О УТИЦАЈУ ПРОПИСА И МЕРА
ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ШИРЕЊА
ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ COVID-19
НА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ДЕТЕТА**

Заштитник грађана
Београд, јануар 2022.

ИСТРАЖИВАЧКИ ТИМ

Тим Заштитника грађана

Данијела Радојевић

Гордана Илић

Јелена Селаковић

Милица Зарин

Снежана Нешић

Консултант

др Урош Новаковић

„Посебан извештај Заштитника грађана о утицају прописа и мера за спречавање ширења заразне болести COVID-19 на остваривање права детета“ израђен је уз подршку Дечјег фонда Уједињених нација (УНИЦЕФ) у склопу регионалне иницијативе процене утицаја на права детета која је реализована у партнерству са Европском мрежом омбудсмана за децу (ЕНОС). Садржај и ставови изнети у публикацији не одражавају ставове УНИЦЕФ-а.

Садржај

1. Увод	7
2. Методологија прикупљања и обраде података	9
3. Остваривање права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи	11
Релевантни прописи	12
Поступање Заштитника грађана	13
4. Остваривање права деце са сметњама у развоју на услугу социјалне заштите – дневни боравак	17
Релевантни прописи	18
Поступање Заштитника грађана	21
Главни налази истраживања	22
5. Закључци	35
6. Препоруке	38
7. Референце	40
8. АНЕКС I Упитник за родитеље/старатеље деце са сметњама у развоју – корисника услуге дневни боравак	42
9. АНЕКС II Упитник за запослене у дневним боравцима за децу са сметњама у развоју	46

1. УВОД

Светска здравствена организација прогласила је 11. марта 2020. године пандемију заразне болести COVID-19, а четири дана касније Влада Републике Србије увела је ванредно стање на целој територији Републике Србије у циљу спречавања ширења ове заразне болести. Ванредно стање је трајало до 6. маја 2020. године када је донета Одлука о укидању ванредног стања¹. Донетим актима државних органа, пре свега Владе Републике Србије али и многих министарстава, у значајној мери су ограничена основна људска права грађана². У таквим ванредним околностима, положај посебно рањивих и социјално искључених категорија становништва додатно је погоршан. У наведену, посебно рањиву категорију становништва, спадају деца.

Ограничења у остваривању права детета која су била проузрокована увођењем мера током ванредног стања била су у фокусу CRIA (Child Rights Impact Assessment) анализе коју је Заштитник грађана спровео током 2021. године. Током ванредног стања Заштитник грађана је пратио на који начин су донете мере утицале на остваривање права детета и истовремено, обављајући послове из своје надлежности, утицао на ублажавање негативних последица пандемије заразне болести COVID-19 на права детета у том периоду.

Анализа је спроведена у циљу мапирања утицаја прописа и мера донетих током пандемије заразне болести

---

¹ „Службени гласник РС“, број 65/2020.

² Сви термини који су у тексту изражени у граматичком мушком роду подразумевају природни мушки и женски род лица на који се односе.

COVID-19 на остваривање права детета у Републици Србији, како би се осигурала боља спремност и способност ефикасног одговора на сличне изазове у будућности. Анализа поступања наджених органа током пандемије требало би да укаже на оне аспекте њиховог рада које треба унапредити као и на потребу преузимања веће одговорности надлежних органа у односу на остваривање и заштиту права деце, нарочито у оваквим посебним и ванредним околностима. Такође, анализа би требало да допринесе и унапређеној партиципацији деце у консултативним процесима приликом доношења мера које утичу на остваривање њихових права.

У фокусу анализе нашли су се право детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи³ и право деце на услугу социјалне заштите – дневни боравак⁴. Разлог анализе наведених права лежи у чињеници да су се током ванредног стања, а посебно у периоду када је на снази била мера забране кретања, Заштитнику грађана највише обраћали родитељи деце која у том периоду нису могла да остваре право на одржавање личних односа са родитељем са којим не живе, као и родитељи деце са сметњама у развоју која нису могла да користе услугу социјалне заштите – дневни боравак.

---

³ Члан 9 став 3. Конвенције о правима детета Уједињених нација.

⁴ Члан 18 став 3. Конвенције о правима детета Уједињених нација.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ПРИКУПЉАЊА И ОБРАДЕ ПОДАТАКА

CRIA анализа је спроведена у периоду од маја до октобра 2021. године и планирано је било да обухвати неколико сегмената: деск анализу релевантних докумената (мера Владе Републике Србије и надлежних органа), анализу притужби упућених Заштитнику грађана у којима су се родитељи жалили на немогућност одржавања личних односа са децом током забране кретања, као и немогућност кретања деце са сметњама у развоју, анализу постојећих извештаја и других доступних докумената државних органа, независних институција и организација цивилног друштва, интервјуе са децом са сметњама у развоју која користе услугу социјалне заштите – дневни боравак, анкетирање путем упитника родитеља деце са сметњама у развоју која користе услугу социјалне заштите – дневни боравак и анкетирање путем упитника запослених у центрима за дневни боравак које користе деца са сметњама у развоју.

Када је реч о правима деце са сметњама у развоју на коришћење услуге социјалне заштите – дневни боравак, према критеријуму једнаке регионалне заступљености анализом су обухваћени дневни боравци у следећим јединицама локалне самоуправе: Зрењанин, Суботица, Чачак, Зајечар, Александровац, Ивањица и Београд (Звечанска, Диљска, Шекспирова, Сунце). У истраживању су учествовали родитељи деце са сметњама у развоју која користе услугу социјалне заштите – дневни боравак, као и запослени у центрима за дневни боравак чију услугу користе деца са сметњама у развоју у наведеним јединицама локалне самоуправе. Родитељи и запослени су попуњавали полуструктурисане упитнике који су обрађивани

применом статистичке методе, методе упоредне анализе и методе анализе садржаја.

У складу са начелом партиципације⁵, као једног од четири кључна принципа Конвенције за права детета Уједињених нација, било је предвиђено да буду интервјуисана деца са сметњама у развоју и да њихови ставови и мишљење поводом ускраћивања права током ванредног стања буду саставни део анализе. Како би било обезбеђено учешће деце са сметњама у развоју, образац са потребном сагласношћу за учешће упућен је њиховим родитељима, међутим већина родитеља је навела да њихова деца немају могућност вербалног или другачијег изражавања. Један број родитеља је одговорио да није сагласан с тим да деца учествују у *онлајн* интервјуима и да би то било у супротности са начелом најбољег интереса детета. Један број родитеља контактиран је и телефонским путем, али само један родитељ је изразио спремност да његово дете учествује у интервјуу и то не у *онлајн* форми, већ искључиво уживо, што није спроведено имајући у виду тренутну епидемиолошку ситуацију.

Панел младих саветника Заштитника грађана⁶ био је консултован и укључен у процес припреме извештаја. Наиме, седморо чланова Панела дало је повратну информацију на нацрт закључака и препорука.

Упитнике је попунило 31 запослених у центрима за дневни боравак и 41 родитеља деце са сметњама у развоју која користе услуге тих центара.

---

⁵ Напомена истраживача: Партиципацију деце са сметњама у развоју није било могуће остварити у највећој мери због тога што знатан број деце корисника услуга дневног боравка у тренутку спровођења истраживања није имао развијене капацитете за вербализацију, а њихово уживо интервјуисање није било могуће због тога што улазак у установе социјалне заштите није био дозвољен. Такође, одређени број родитеља показао је извесан степен неповерења према томе да деца учествују у интервјуима.

⁶ Панел младих саветника је саветодавно тело успостављено 2010. године као облик трајног учешћа деце и младих у раду Заштитника грађана.

3. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ДЕТЕТА ДА ОДРЖАВА ЛИЧНЕ ОДНОСЕ СА РОДИТЕЉЕМ СА КОЈИМ НЕ ЖИВИ

Према члану 61. Породичног закона⁷ дете има право да одржава личне односе са родитељем са којим не живи. Право на одржавање личних односа између детета и родитеља специфично је по томе што је то првенствено право детета, али и право оба родитеља, пре свега родитеља који не врши родитељско право. Родитељ који не врши родитељско право има право и дужност да издржава дете, да са дететом одржава личне односе и да о питањима која битно утичу на живот детета одлучује заједнички и споразумно са родитељем који врши родитељско право. Ово право може бити ограничено само и искључиво судском одлуком када је то у најбољем интересу детета односно уколико постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици. У контексту анализе и утицаја мера државе за спречавање ширења заразне болести COVID-19 на остваривање овог права јасно је да оно није могло бити ограничено ниједним подзаконским актом, нити другим актом, поступањем или мером неког државног органа. Додатно, Устав Републике Србије⁸ у члану 202 предвиђа да чак ни у току ванредног стања или ратног стања није дозвољено ограничити права детета предвиђена чланом 64 Устава.

---

⁷ „Службени гласник РС”, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон, 6/2015.

⁸ „Службени гласник РС”, број 98/2006.

РЕЛЕВАНТНИ ПРОПИСИ

Током ванредног стања донето је више мера које су утицале на остваривање права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи. *Наредбом о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије*⁹ забрањен је свим лицима излазак ван станова, просторија и објеката за становање у стамбеним зградама и изван домаћинства (окућница), у времену од 17 до 5 часова, осим суботом када је забрана трајала од 15 до 3 часова и недељом од 15 до 5 часова. Забрањено је било кретање у свим парковима и јавним површинама намењеним за рекреацију и спорт, почевши од 21. марта 2020. године од 20 часова.

Наведена мера посебно је погађала децу и родитеље. Наиме, судским одлукама на основу којих родитељи остварују право на виђање са децом регулише се право на контакт између детета и родитеља са којим не живи, и то најчешће викендом, али и у току недеље када се остварују лични односи. Имајући у виду да је период за који је била одређена забрана кретања обухватао и викенде, у том периоду родитељи нису имали дозволу да оду и физички преузму децу чиме је повређено право на одржавање личних односа, које је саставни део права на поштовање породичног живота детета. Када је реч о виђању са децом током недеље, у светлу забране кретања током недеље, требало је да родитељ врати дете неколико сати пре времена предвиђеног за одржавање личних односа како би могао да се врати на адресу где живи пре ступања на снагу забране кретања. Проблем је био и израженији уколико су места преузимања детета и места пребивалишта родитеља значајно удаљена.

*Уредбом о примени рокова у ујравним односима широм ванредног стања*¹⁰ прописано је поступање у вези са

⁹ „Службени гласник РС”, бр. 34/2020, 39/2020, 40/2020 и 46/2020.

¹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 41/20 и 43/2020.

применом рокова у управним поступцима у условима проглашеног ванредног стања и њене одредбе односиле су се на све евентуалне поступке које би родитељи покренули пред центром за социјални рад у вези са вршењем родитељског права и начина одржавања личних односа са дететом.

Један од најзначајнијих аката који је утицао на остваривање права детета која су у фокусу овог извештаја донело је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. У питању је *Процедура за добијање дозволе за кретање у време забране кретања* издата 8. априла 2020. године, која је омогућавала одступања од забране кретања и у којој је појашњена процедура подношења захтева за издавање дозвола за кретање појединим категоријама становништва. Овим актом је омогућено издавање дозвола за кретање у време забране кретање родитељима са којима дете не живи како би могли да остваре право на одржавање личних односа са дететом.

ПОСТУПАЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Током ванредног стања и посебно периода када је на снази била забрана кретања, Заштитнику грађана су се обраћали родитељи који због мере забране кретања нису били у могућности да одржавају личне контакте са децом. У питању су родитељи који не живе са својом децом и коју имају право да виђају у складу са правоснажним одлукама суда, моделом виђања центра за социјални рад и писаним и усменим споразумом родитеља. У обраћањима Заштитнику грађана родитељи су истакли да је деци ускраћено право да их виђају у ситуацијама када се трајање забране кретања преклапа са временом одређеним за виђање.

На самом почетку ванредног стања било је нејасно да ли ће родитељима, који имају правоснажну судску одлуку или споразум којим је утврђено право да виђају дете, бити

омогућено да то право и остваре. Родитељи су се најпре обраћали центрима за социјални рад који су се у почетку оглашавали ненадлежним за поступање, да би касније било одлучено да су органи јединица локалне самоуправе надлежни за издавање дозвола за кретање родитељима, уз претходну консултацију са надлежним центром за социјални рад. У почетку је било извесних проблема у комуникацији и поступању између државних органа, али је временом, а пре свега од објављивања процедуре Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, успостављена јединствена пракса, о чему сведочи и мањи број поднетих притужби како је ванредно стање одмицало.

У циљу решавања овог проблема, Заштитник грађана се обраћао Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарству државне управе и локалне самоуправе указавши им на нужност издавања дозвола у кратком року. Такође, Заштитник грађана је упознао грађане са процедуром надлежних органа у вези са издавањем дозвола за кретање, сугерисао је родитељима да поднесу захтев и у случајевима у којима децу виђају без судске одлуке, а на основу писаних или усмених споразумима такође уређује начин одржавања контаката деце и родитеља и да они имају исто дејство као и судска одлука. На тај начин су и родитељи који немају правоснажну судску одлуку остваривали право да добију дозволу кретања ради виђања са децом.

Заштитник грађана је утврдио да поједине јединице локалне самоуправе, и поред јасне инструкције Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, нису узимале у разматрање захтеве родитеља, позивајући се на извесно Упутство Министарства упућено јединицама локалне самоуправе којим је предвиђено да се овакви захтеви не разматрају, о чему су многе локалне самоуправе

информисале грађане на својим интернет страницама. С тим у вези, Заштитник грађана је најпре подсетио јединице локалне самоуправе на то да није дозвољено одступање од Уставом и законом зајемченог права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи, а потом је у директном контакту са представницима јединица локалне самоуправе, на чији рад су се родитељи притуживали, тражио да се надлежном министарству без изузетка прослеђују на одобрење захтеви родитеља за издавање дозвола за кретање. Такође, Заштитник грађана је од Министарства државне управе и локалне самоуправе захтевао да се дозволе за кретање издају у најкраћем року, уколико су испуњени тражени услови.

Захваљујући интервенцији Заштитника грађана, родитељи који су остваривали контакте са децом на основу писаног споразума били су у могућности да, уз захтев за издавање дозволе, приложе тај документ уместо правноснажне судске одлуке, док је у случају усменог договора било потребно доставити оверене или само потписане изјаве родитеља о споразуму за виђање детета. На тај начин је омогућено остваривање овог права и оним родитељима који децу виђају по другим основима, а не на основу правоснажне судске одлуке.

Својим активностима у овој области Заштитник грађана је допринео остваривању не само права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи већ и права родитеља који не врши родитељско право да одржава личне односе са дететом. Допринео је и унапређењу интерних процедура и прописа Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарства унутрашњих послова, Министарства државне управе и локалне самоуправе којима је деци омогућено да остваре ово право и у условима ванредног стања.

Током ванредног стања Заштитнику грађана се обрати-ло 18 грађана (17 родитеља и један сродник) због про-блема у остваривању права на одржавање личних односа са дететом. У 11 случајева (61,11%) родитељи су имали правоснажну судску одлуку која је била основ за право на контакт са дететом. У осам случајева (44,4%) дозвола је издата док за пет случајева нема даљих података о исходу захтева. У четири случаја (22,2%) дозвола није издата, а у једном случају је омогућено виђање детета без издавања дозволе. У осам случајева у којима је издата дозвола про-сечно време од тренутка обраћања Заштитнику грађана до добијања дозволе било је 10 дана, што указује на то да је ангажовање Заштитника грађана допринело томе да деца и родитељи остваре ово право у веома кратком року . У само једном случају поступак је трајао дуже од 14 дана, док је у чак три случаја тај период био краћи од седам дана. Сва обраћања грађана осим једног (током ускршњих и првомајских празника) десила су се током марта и априла када су ванредно стање и забрана кре-тања кумулативно били на снази и када услед пандеми-је, здравствених мера и других опасности, није било лако грађанима да остваре велики број права.

У скоро свим случајевима обраћања Заштитнику грађана радило о очевима који нису могли да остваре право на одр-жавање личних односа са својом децом. У само два случаја у питању је била женска особа – у једном мајка а у другом тетка детета. Половина родитеља односно њих деветоро је из Београда, док су остали били из Чачка, Ниша, Новог Сада, Врбаса, Ужица, Краљева, Панчева и Алексинца.

4. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ДЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ НА УСЛУГУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ДНЕВНИ БОРАВАК

Деца са сметњама у развоју, као посебно осетљива категорија деце, спадају у ширу угрожену категорију особа са инвалидитетом. Особе са инвалидитетом су у Републици Србији у великом ризику од искључивања, сиромаштва и дискриминације у готово свим областима живота, а таква ситуација их ставља у неповољнији положај и појачава обесправљеност током високоризичних ситуација. Особе са инвалидитетом, међу којима су и деца са сметњама у развоју, најпре су изостављене из мера подршке, а након што је Заштитник грађана указао на њихов лош положај, Влада Републике Србије је одобрила издавање дозвола за кретање за децу и одрасле са инвалидитетом у трајању од сат времена током забране кретања и обезбеђивање дозвола за кретање персоналним асистентима или особама које пружају неформалну подршку. Међутим, ефекат предузетих мера био је ограничен због више отежавајућих фактора: смањени људски капацитети, кашњење у доношењу мера, бирократизација и дужина трајања поступка добијања дозволе. Све то је довело до додатне искључености особа са инвалидитетом и деце са сметњама у развоју.

Према члану 40 Закона о социјалној заштити,¹¹ дневни боравак спада у групу социјалних услуга – дневне услуге у заједници, поред помоћи у кући, свратишта и других услуга које подржавају боравак корисника у породици и

---

¹¹ „Службени гласник РС“, број 24/2011.

непосредном окружењу. Дневне услуге у заједници обезбеђује јединица локалне самоуправе.

Дневни боравак је услуга социјалне заштите намењена деци, младима и одраслима и друга је по распрострањености у Србији према подацима објављеним у Мапирању услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности јединица локалне самоуправе у Републици Србији¹² за 2018. годину, што говори о њеном значају у систему услуга социјалне заштите. Услуга дневног боравка обезбеђује се деци и младима са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом и надзором и подршком у одржању и развијању потенцијала на начин који не омета њихово школовање. Укупан број корисника услуге у 2018. био је 1.999 из укупно 64 јединице локалне самоуправе које су обезбеђивале ову услугу. Наведено је да мање од половине јединица локалне самоуправе – 44,12% пружа ову услугу (64 од 145). Број корисника до 25 година старости износио је 1.274 (64%). Услуга дневног боравка се углавном пружа из јавног сектора (78%).¹³

РЕЛЕВАНТНИ ПРОПИСИ

Током ванредног стања донето је више мера и документа који су се односили на положај деце са сметњама у развоју. Председник Републике Србије, председница Владе Републике Србије и председница Народне скупштине

¹² У питању је истраживање које периодично спроводи Тим Владе Републике за социјално укључивање и смањење сиромаштва у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина, Републичким заводом за социјалну заштиту и Центром за социјалну политику.

¹³ Доступно на: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/09/Mapiranje_usluga_socijalne_zastite_i_materijalne_podrske_u_nadleznosti_JLS_u_RS.pdf

Републике Србије донели су *Одлуку о увођењу ванредног стања*¹⁴ којом је од 16. марта 2020. године у потпуности до даљњег био обустављен рад предшколских, школских и високошколских установа.

*Уредба о мерама за време ванредног стања*¹⁵ измењена је 14. априла 2020. године тако да је кретање у време забране било дозвољено деци са сметњама у развоју и аутизмом, искључиво у пратњи једне одрасле особе (једног родитеља или старатеља) највише до 200 метара удаљености од места пребивалишта односно боравишта. Изменама правног оквира којим је омогућено деци са сметњама у развоју да излазе из куће и поред забране кретања допринео је својим деловањем Заштитник грађана након бројних обраћања родитеља деце са аутизмом. Мера забране кретања пореметила је свакодневну рутину деце са аутизмом која имају изражену потребу за кретањем и изласком изван куће током дана. Чињеница да нису била у могућности да излазе у природу и шетње, долазе у вртић и дневни боравак, на часове логопеда и дефектолога и на друге специјалистичке третмане и контроле као и на спортске тренинге довела је до штетних последица по добробит деце и угрожавања њиховог најбољег интереса. Доношењем ових мера надлежни органи нису посебно ценили последице које оне могу имати на децу са сметњама у развоју.

Наведена измена Уредбе значила је велики искорак у погледу омогућавања особама са инвалидитетом, укључујући децу са сметњама у развоју, да не буду додатно затворена и социјално искључена.

На основу Уредбе о организовању рада послодаваца за време ванредног стања, као и на основу мера превенције ширења заразне болести COVID-19, Министарство

¹⁴ „Службени гласник РС”, број 29/2020.

¹⁵ „Службени гласник РС”, бр. 31/20, 36/20, 38/20, 39/20, 43/20, 47/20, 49/20 и 53/20. Ова уредба ступа на снагу даном објављивања у „Службеном гласнику РС”, 05 број 53-3166/2020.

државне управе и локалне самоуправе је донело *Прејоруку за организовање рада у јавним ујравама и државним инстииуцијама*. Имајући у виду надлежност овог органа, препорука се пре свега односила на запослене у државним органима, јавним агенцијама, јавним службама и јединицама локалне самоуправе, а примењивала се и на послодавце у приватном сектору уколико то дозвољава делатност рада послодавца. У случајевима где због делатности и природе посла није било могуће организовати рад од куће (и у јавном и у приватном сектору), послодавац је био дужан да обезбеди мере заштите и здравља запослених, као и да организује рад у сменама како би што мањи број запослених и свих других радно ангажованих лица рад обављао истовремено у једној просторији. Послодавцима је, такође, било препоручено да омогуће једном родитељу који има дете старости до 12 година да ради од куће, а уколико због делатности и природе посла рад од куће није било могуће организовати, било је потребно организовати рад у сменама тако да се распоред рада запосленог родитеља не поклапа са распоредом рада другог родитеља који такође има радну обавезу.

На тај начин, могућност рада од куће олакшала је запосленим родитељима деце са сметњама у развоју да сами обезбеђују негу својој деци док су установе за дневни боравак ове деце биле затворене. С друге стране, изостао је било који други облик подршке и помоћи овим родитељима који су истовремено у породичном дому радили од куће и обављали послове неге и старања о детету са сметњама у развоју.

*Уиушћвом за примену мера у усшановама за дневни боравак деце и омладине омешене у развоју*¹⁶ планирано је отварање ових објеката на територији града Београда по фазама, с тим да су родитељи/законски заступници

¹⁶ Озн: II -8 број 1782/2 града Београда.

корисника услуге у првој фази били у обавези да доставе потврду послодавца којом се доказује да обављају послове у седишту или другим пословним и организационим јединицама послодавца.

Дојисом Градској завода за јавно здравље Београд од 6. маја 2020. године Секретаријату за социјалну и децију заштитиу дневни боравци су у првој фази почели са радом 1. јуна. 2020. године. У другој фази током јула и августа сачињен је план мера за поступање установе на основу којег је услуга пружана корисницима који имају самохране родитеље и родитеље старије од 65 година, док су у трећој фази у септембру 2020. године примљени сви корисници.

Одлуком Града Београда од 29. маја 2020. године о поновном успостављању услуге социјалне заштитиуе – дневни боравак у објектима Центра за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју у Граду Београду од 1. јуна 2020. године, услуга дневног боравака је постепено успостављена и деца са сметњама у развоју, као и њихови родитељи, су били у могућности да је поново користе.

ПОСТУПАЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Од увођења ванредног стања и забране кретања, Заштитнику грађана су се обраћали родитељи деце са сметњама у развоју, као и удружења која се баве заштитом права деце са сметњама у развоју указујући на то да су права ове групе деце уведеним мерама повређена. Наиме, родитељи су наводили да ограничење кретања има негативан утицај на њихову децу као и да им затварање дневних боравака чије услуге су користили онемогућава спровођење свакодневне рутине која је за њих веома значајна. Поводом ових обраћања, Заштитник грађана је покренуо поступке према надлежним органима у циљу утврђивања свих релевантних чињеница.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ ИСТРАЖИВАЊА

Један од најзначајнијих извора података су подаци добијени од стране актера на које се односи услуга социјалне заштите дневног боравка, пре свега родитеља деце са сметњама у развоју, али и запослених у дневним боравцима који директно раде са децом са сметњама у развоју и пружају ову услугу. Родитељи и запослени су активно учествовали у истраживању док је учешће деце услед напред наведених разлога изостало.

Подаци добијени из упитника за запослене у дневним боравцима

Упитник је попунио 31 запослени у дневним боравцима чије услуге користе деца са сметњама у развоју. У истраживању су учествовали дневни боравци из следећих градова и општина: Зрењанин, Суботица, Чачак, Зајечар, Александровац, Ивањица и Београд (Звечанска, Диљска, Шекспирова, Сунце). Сам упитник је био отвореног типа и садржао је релевантна питања на која су анкетирани могли да одговоре. У овом делу су сумирани кључни налази анализе података добијених из упитника.

- У погледу врсте утицаја мера ограничења кретања током ванредног стања на добробит и права деце са сметњама у развоју, већина запослених (87%) је оценила да је тај утицај изразито негативан. Као позитиван ефекат ове мере наводи се то да су деца са сметњама у развоју била заштићена од заразе.
- Ограничење кретања током ванредног стања посебно је утицало на остваривање следећих права деце са сметњама у развоју: право на игру и дружење са вршњацима, право на медицинску заштиту (похађање

психосоцијалних третмана), право на социјалну инклузију и право на укљученост у заједницу.

- Поводом могућности да родитељи, који су имали радну обавезу током ванредног стања, оставе децу у дневним боравцима или неком другом алтернативном облику смештаја за децу са сметњама у развоју, постоји подељеност у одговорима запослених. Мало више од половине запослених и то 17 испитаника (54,8%) навело је да то није било могуће, четворо (12,9%) је навело да јесте, док је 10 запослених (32,2%) навело да то није било могуће првих месец дана, док је након укидања забране кретања то било могуће.
- Сви испитаници су навели да је мера забране и ограничења кретања имала негативан утицај на приступ услузи дневног боравка деци са сметњама у развоју и то тако што су дневни боравци били затворени, а два испитаника истичу и да јавни превоз није радио, што је онемогућавало коришћење услуге дневног боравка.
- Већина испитаника сматра да није било могућности за модификовање мере забране кретања или предузимања других мера, те ублажавања утицаја ових мера на добробит деце и дечија права. Они који су оценили да је то било могуће наводе следеће мере: раније добијање дозволе кретања, скраћено радно време дневног боравка, мање групе деце у дневном боравку.
- Велика већина запослених у дневном боравку (71%) сматра да мера ограничења кретања није имала ниједан облик позитивног утицаја на било које право деце са сметњама у развоју. Њих петоро (16,1%) навело је да је позитиван ефекат заштита од вируса, док је двоје (6,4%) оценило да је позитиван ефекат у томе што су деца са сметњама у развоју проводила више времена са својим породицама. Ниједан запослени није навео

да је мера забране кретања имала било које позитивно дејство на остваривање права на коришћење услуге дневног боравка деце са сметњама у развоју.

- Када је у питању средњорочни и дугорочни утицај мере забране кретања на децу и дечија права уопште, запослени сматрају да дугорочног утицаја нема, осим једног запосленог који наводи да је дугорочни утицај асоцијалност деце са сметњама у развоју. Ипак, када се посматрају одговори запослених по питању средњорочног утицаја, они у одређеном проценту (32,3%) изричито наводе да је утицај на права детета веома лош и наводе мањак социјализације.
- Међутим, када је реч о средњорочном и дугорочном утицају мере забране кретања за децу са сметњама у развоју ту се разликују одговори у односу на децу као категорију уопште. Запослени истичу да су последице ових мера повлачење деце са сметњама у развоју у себе и губитак постигнутог нивоа остварених способности, док неки као последицу наводе у потпуности ускраћен боравак у дневном боравку деци са сметњама у развоју.
- Већина запослених, односно њих 21 (67,7%), сматра да не постоји додатна забринутост поводом пандемије заразне болести COVID-19 у Србији у вези са утицајем потенцијалних мера на права деце са сметњама у развоју у будућности, док њих 10 (32,3%) сматра да забринутост постоји.
- Већина испитаника, односно њих 20 (64,5%), сматра да након укидања ванредног стања нису постојали неки негативни ефекти на право на коришћење услуге у дневном боравку за децу са сметњама у развоју. Седморо испитаника (22,6%) који су навели да постоје негативни ефекти и након укидања ванредног

стања, истакло је следеће: неки центри за дневни боравак се нису отворили ни након укидања ванредног стања, нема доласка деце свакога дана, рад се одвија у мањим групама, потребно је поновно привикавање деце са сметњама у развоју на услове у центрима за дневни боравак.

- Већина запослених, односно њих 24 (77,4%), сматра да се у будућности не могу очекивати неки позитивни ефекти мера које су донете током и након укидања ванредног стања на право деце са сметњама у развоју на коришћење услуге дневног боравка. Само двоје запослених је навело позитивне ефекте у погледу побољшања организационе структуре центара за дневни боравак.
- Сви запослени сматрају да је мера забране кретања током ванредног стања утицала лоше на родитеље деце са сметњама у развоју и то тако што родитељи нису навикли да буду са децом током целог дана, морали су да се реорганизују, посебно на послу, били су забринуте за психолошко стање своје деце, а додатно им је отежан положај јер је требало да брину о деци током целог дана.
- Одређени број запослених у центрима за дневни боравак, односно њих 21 (67,7%), сматра да није било могуће неком другом мером/мерама постићи исти ефекат у односу на родитеље деце са сметњама у развоју. Њих троје (9,7%) је истакло да је то било могуће остварити уколико центри за дневни боравак не би били затворени.
- Рад у мањим групама, рад центара за дневни боравак у две смене или отвореност центара за дневни боравак током ванредног стања су мере за које запослени наводе да су могле постићи да се право деце са сметњама у

развоју на смештај у дневном боравку не ограничи на начин како је то учињено мером забране кретања.

- Осамнаест запослених (58%) је истакло да након укидања ванредног стања није постојао утицај неких мера на право деце са сметњама у развоју на коришћење услуге дневног боравка. Неки запослени истичу да центри и даље не раде, док неки раде али је ограничена примена услуга које центри за дневни боравак пружају.
- У погледу активности државних органа којима је било могуће отклонити негативан утицај мере забране кретања током и након укидања ванредног стања, запослени сматрају да се то могло постићи посредством психолошких и терапијских онлајн радионица (троје испитаника), уз посредовање дефектолога и терапеута на Viber групама (двоје испитаника), индивидуалним посетама корисницима (троје испитаника), а након укидања ванредног стања отварањем нових центара за дневни боравак од стране Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.
- Код питања како је могуће већом применом начела партиципације деце са сметњама у развоју допринети да се побољша право деце на смештај у дневном боравку након престанка мере забране кретања, већина запослених (93,5%) није навела начине, док је њих двоје навело да је то могуће уз помоћ локалне заједнице и учешћа јединица локалне самоуправе.

Подаци добијени из ујийћника за родитеље деце са сметњама у развоју

Упитник је попунио 41 родитељ деце са сметњама у развоју која користе услугу социјалне заштите – дневни боравак у наведеним центрима за дневни боравак. Сам

упитник је био отвореног типа и садржао је релевантна питања на која су анкетирани могли да одговоре. У овом делу сумирани су кључни налази анализе података добијених из упитника.

- Само троје родитеља (7,32%) је навело да је мера ограничења кретања током ванредног стања имала позитиван ефекат на добробит и права њиховог детета. Родитељи су као негативне ефекте истакли то што су деца била нервозна, нерасположена, недостајали су им другови, показивала су збуњеност, страх, агресију и анксиозност. Ефекти мере су били у томе да је дошло до промене дневног ритма, мањка комуникације, нервозе и напетости, повлачења у себе, а један родитељ наводи да се дете значајно угојило услед недостатка кретања.
- На питање да ли је ограничење кретања посебно утицало на неко право њиховог детета, 22 родитеља (53,7%) је одговорило да није, док је 17 родитеља (41,5%) навело да је ограничење кретања утицало на следећа права: право на лечење (шесторо), право на социјалну услугу дневног боравка (двоје), право на слободу кретања (седморо) и право на здравље (двоје).
- Већина родитеља, односно њих 35 (85,4%), истакла је да током ванредног стања није било могућности да њихово дете буде збринуто у неком другом облику боравка осим у дневном боравку, петоро родитеља (12,2%) је навело да за тим није било потребе, док је само један родитељ навео да је постојала таква могућност.
- Током ванредног стања, 20 родитеља (48,8%) је навело да није имало обавезу одласка на посао (радну обавезу), њих 11 да јесте (26,8%), док је троје родитеља (7,3%) навело да је обављало рад од куће. Седморо родитеља не ради јер су пензионери.

- На питање да ли је било могуће да родитељи оставе децу у дневним боравцима или неком другом алтернативном облику боравка, од родитеља који су имали радну обавезу током ванредног стања један родитељ је одговорио да је дао отказ на послу како би био са дететом што је изузетно лоша пракса. Велика већина родитеља (30) навела је да то није било могуће, шесторо да је било могуће, а двоје родитеља да је било могуће тек касније.
- Сви родитељи који су запослени и који су имали радну обавезу током ванредног стања истакли су да послодавци нису имали неки предлог или алтернативни начин за збрињавање деце са сметњама у развоју док су они имали радну обавезу.
- Да је мера забране и ограничавања кретања имала негативан утицај на право њиховог детета на смештај у дневном боравку навело је 20 родитеља (48,8%), док је њих 15 (36,5%) сматра да ограничење кретања није имало такав утицај.
- Већина родитеља навела је да мера ограничења кретања није имала ниједан облик позитивног утицаја на било које право њиховог детета. На питање како је наведена мера позитивно утицала на права њиховог детета, двоје родитеља је навело да се дете више дружило са родитељима.
- На питање какве сматрају да су биле могућности за модификовање мере забране кретања или ублажавања њеног утицаја на добробит деце и дечија права, односно које друге компензационе мере су могле бити предузете, велика већина родитеља (78%) није имала конкретних предлога. Мањи број њих је навео следеће предлоге: повремена посета дневном боравку од стране деце са сметњама у развоју, посете у природи

(троје), дефектолози у кући (двоје), видео позиви и онлајн комуникација (двоје).

- Као негативне средњорочне и дугорочне ефекте мера ограничења и забране кретања једна трећина родитеља (13) је навела следеће: спречавање развоја, трајан негативан ефекат, споро враћање у рутину и погоршање менталног развоја.
- Само шесторо од 41 родитеља (14,6%) је навело да су и након укидања ванредног стања постојали неки негативни ефекти на услугу дневног боравка. Родитељи који су утврдили овакав негативан ефекат наводе да није било услуге дневног боравка у потпуности и након укидања ванредног стања.¹⁷
- Десеторо родитеља (24,4%) је навело да је неком мање рестриктивном мером могао бити постигнут исти ефекат а да то не утиче на права њиховог детета, док је седморо (17%) навело као одговор „вероватно“. Остали родитељи су сматрали да то није било могуће или нису дали одговор (58,5%).
- Готово сви родитељи, осим њих троје, истичу да неке друге мере током ванредног стања нису утицале на права њиховог детета. Од других мера које су утицале на права њиховог детета наводе забрану контакта и немогућност коришћења превоза.
- Родитељи истичу да након укидања ванредног стања нема мера које су негативно утицале на права њиховог детета (83%). Родитељи који су се изјаснили да су постојале мере које су утицале на права детета навели су обавезу ношења маске и контролне прегледе.

---

¹⁷ Велики проценат родитеља (85%) је навео да ни након укидања ванредног стања нису успели да остваре социјалне услуге за своју децу, Истраживање о утицају пандемије COVID-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања), УНИЦЕФ, 2020, стр. 5.

- Већина родитеља не наводи којим мерама се могло постићи да се услуга смештаја њиховог детета у дневном боравку не ограничи на начин како је то учињено мером забране кретања, а само њих четворо сматра да је то могло бити учињено селективном применом мера.
- Родитељи нису навели да је постојао или још увек постоји утицај неких других мера донетих током ванредног стања на права деце са сметњама у развоју.
- Изразито мали број родитеља, њих троје (7,3%), наводи да и након укидања ванредног стања постоји утицај неких мера на коришћење услуге дневног боравка. Они наводе да дневни боравци не раде редовно, као и да нема шетњи док се деца налазе у дневном боравку.
- Родитељи нису навели да постоји и даље неки облик негативног утицаја на права њиховог детета, нити којим облицима активности и којих државних органа је било могуће отклонити негативан утицај мера донетих током и након укидања ванредног стања на права њиховог детета, нити како да се уз веће учешће њиховог детета побољша коришћење услуге дневног боравка након престанка мере забране кретања.
- Само један родитељ је навео да се током трајања ванредног стања обратио неком државном органу услед немогућности остваривања неког права свог детета.
- Ниједан родитељ није навео да се након укидања ванредног стања обраћао неком државном органу услед немогућности остваривања неког права свог детета.
- Већина родитеља (80,1%) није навела који државни орган/служба је током ванредног стања својим деловањем највише допринео остваривању права њиховог детета. Они који су се изјаснили навели су следеће

органа: центар за социјални рад, Савез удружења за помоћ ментално недовољно развијеним особама Србије (Савез МНРО Србије), центар за смештај деце и омладине ометене у развоју, министар здравља, председник Републике Србије, Дневни боравак Зрачак.

- Седморо родитеља (17%) који су дали одговор на питање који државни орган/служба је током ванредног стања својим деловањем допринео томе да права њиховог детета не могу бити остварена, навели су следеће органе: центар за социјални рад (двоје), министар здравља (двоје), министарства (једно), Влада Републике Србије (једно), Министарство унутрашњих послова (једно).
- Чак осморо родитеља (19,5%) је навело да су центри за дневни боравак државни орган/служба који је након укидања ванредног стања својим деловањем највише допринео остваривању права њиховог детета. Двоје родитеља је навело да су то центри за социјални рад, док остали родитељи нису навели ништа.
- Ниједан родитељ није навео који је то државни орган/служба након укидања ванредног стања својим деловањем допринео да права њиховог детета нису могла бити остварена.

Учешће деце у процесу доношења мера

У погледу учешћа деце и права да дете изнесе своје мишљење у свим поступцима и поводом свих питања у којима се одлучује о његовим правима, деца нису консултована приликом доношења мера након проглашења ванредног стања у Републици Србији. С тим у вези, деца нису имала прилике да изнесу мишљење о предложеним и усвојеним мерама. Услед ограничења кретања деца су била онемогућена да се самостално или преко заступника

обрате различитим државним органима у остваривању својих права. Нису била у прилици да нпр. од суда затраже да се постави привремени заступник или да се обрате органу старатељства у циљу добијања колизијског старатеља. Услед тога што су током ванредног стања обустављени судски поступци, као и редовни рад центара за социјални рад, деца су била онемогућена да у складу са својим законским правом изнесу мишљење у поступцима у којима се одлучује о њиховим правима. Деца разведених родитеља нису могла да се директно обрате државним органима осим Заштитнику грађана. Углавном су родитељи били ти који су се обраћали Заштитнику грађана и на тај начин покушали да омогуће остваривање права детета на одржавање личних односа.

У складу са тим, непходно је укључити децу, посебно децу млађу од 15 година, у консултације о томе на који начин сматрају да би права која су била предмет ограничења или укидања током ванредног стања могла бити остварена у потпуности уколико би поново дошло до увођења ванредног стања или ограничења кретања. То се посебно односи на право детета да изнесе своје мишљење, као и на право детета да се у таквим ванредним ситуацијама обрати државним органима.

Упоредна анализа одговора добијених из уједињеника за родитеље и зајослене у дневним боравцима

С обзиром на то да је чак 87% запослених и 92% родитеља навело да је мера ограничења кретања имала изразито негативан утицај на права детета, намеће се закључак да она није била пропорционална циљу који се хтео постићи, а то је заштита здравља грађана.

Запослени и родитељи су сагласни с тим да је мера забране кретања, поред очигледног директног утицаја на право детета на слободу кретања, највише утицала на

право детета на здравствену заштиту оличену у прегледима и психосоцијалним тертманима.

У највећој мери су родитељи (53,7%) и запослени (54,8%) сагласни с тим да родитељи који су имали радну обавезу током ванредног стања нису могли да оставе децу у дневним боравцима или неком другом алтернативном облику смештаја.

Индикативно је да упркос томе што је велика већина родитеља и запослених изјавила да је мера забране кретања имала изразито негативан утицај на права детета, велика већина родитеља (78%) и запослених нема конкретних предлога на који начин је тај утицај могао бити ублажен.

У погледу процене да ли је мера забране кретања имала неки позитиван или неутралан облик деловања на права детета, постоји сагласност родитеља и запослених да ова мера није имала ниједан позитиван ефекат.

Сличне ставове родитељи и запослени деле поводом средњерочног и дугорочног утицаја мере забране кретања на права детета. Скоро једна трећина испитаника (32,8%) навела је да мера ограничења кретања има средњорочни и дугорочни утицај на права детета.

Само 22,6% запослених и 14,6% родитеља наводи да и након укидања ванредног стања постоје негативни ефекти на остваривање права детета на смештај у дневном боравку. То нам потврђује да на дужи и средњи рок нема негативних ефеката мере забране кретања на право на социјалну услугу дневног боравка из области социјалне заштите деце.

Чак 83% родитеља и 58% запослених је сагласно с тим да након укидања ванредног стања нема неких негативних ефеката на остваривање права деце са сметњама у развоју.

Висок проценат родитеља (80%) наводи да ниједан орган током ванредног стања није својим деловањем ни позитивно ни негативно утицао на права детета што се може протумачити као последица слабије информисаности родитеља о раду надлежних органа.

5. ЗАКЉУЧЦИ

Право детета на одржавање личних односа са родитељем са којим не живи и право детета на коришћење услуге социјалне заштите – дневни боравак у највећој мери су била подложна злоупотреби, ограничењу и кршењу током трајања мере забране кретања у време ванредног стања узрокованог пандемијом заразне болести COVID-19, а у одређеној мери и након укидања ванредног стања. Ова мера је утицала на различита права детета као што су право на потпун и правилан развој детета, право на одржавање личних односа са родитељима, право на одржавање личних односа са блиским особама, право на образовање, право на социјалну заштиту, право на дружење и право на поштовање породичног живота.

Мере Владе Републике Србије, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства унутрашњих послова и Министарства државне управе и локалне самоуправе у значајној мери су утицале на остваривање овог права. Процедура за добијање дозволе за кретање у време забране кретања требало је да буде једноставнија. Координација надлежних државних органа на самом почетку није била на потребном нивоу па је, стога, важно да у случају поновног проглашења ванредног стања буде јасно који је орган надлежан за издавање дозвола за кретање.

Право на партиципацију деце у консултативним процесима приликом доношења мера током ванредног стања било је ускраћено, јер деца нису консултована пре доношења мера, нити су надлежни органи предвидели негативан утицај ових мера на остваривање њихових права.

Када је реч о праву детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи, Заштитнику грађана су се у

већини случајева током ванредног стања обрађали очеви. Након што је било омогућено издавање дозвола за кретање и након укидања мера ограничења кретања грађани се овим поводом више нису обрађали Заштитнику грађана.

Деца са сметњама развоју су се током забране кретања и по окончању ванредног стања налазила у веома неповољној ситуацији социјалне искључености услед немогућности трансформисања дневне неге потребне за очување и развијање потенцијала у активности које се могу радити на даљину. Током забране кретања донете мере су утицале на остваривање права деце са сметњама у развоју на додатну подршку и помоћ њиховом развоју, осамостаљивању, образовању и активном учешћу у заједници, која одговара стању детета, права на здравствену заштиту и рехабилитацију, права на одмор и слободно време, игру и разоноду, учешће у рекреативним и културно-уметничким активностима, права на социјалну заштиту и социјалну инклузију и права на изношење мишљења. Због тога што нису могла да излазе и да користе услугу дневног боравка деца су се повлачила у себе.

Трећина родитеља наводи да су мере имале негативне средњорочне и дугорочне ефекте по дете: спречавање развоја, трајан негативан ефекат, споро враћање у рутину и погоршање менталног развоја. И након укидања ванредног стања деца са сметњама у развоју су се у извесној мери и даље налазила у положају социјалне искључености због тога што услуга дневног боравка није у потпуности поново успостављена: неки центри за дневни боравак су остали затворени и након укидања ванредног стања; нема доласка деце сваког дана и рад се одвијао у мањим групама. Деци која једно време нису користила услугу дневног боравка било је потребно поновно привикавање на услове у центрима. Посебно треба истаћи да су мере које су утицале на социјално искључивање, изолација од

вршњака и изостанак неопходних психосоцијалних и других специјалистичких третмана којима се постиче њихово осамостаљивање, укључивање у заједницу и комуникацијске вештине такође имале дугорчни утицај, тј. оставиле су последице на развој, што су потврдили и анкетирани запослени и родитељи.

Дакле, дугорочни утицај мере забране кретања није само у изостанку пружања услуге социјалне заштите – дневни боравак, него и у штети која је нанета развоју деце: она су се повлачила су се у себе, стагнирала у развоју и социјализацији.

Осим на децу са сметњама у развоју, мера забране кретања утицала је и на њихове родитеље. Током ванредног стања запослени родитељи нису били у могућности да оставе децу у неком другом облику смештаја осим у дневним боравцима који су били затворени. То је представљало проблем за једну четвртину родитеља учесника у истраживању који су имали радну обавезу, а нису имали коме да оставе дете. С друге стране, ни послодавци нису понудили неки алтернативни начин збрињавања деце док су родитељи имали радну обавезу.

Истраживање је показало и да постоји генерално низак степен поверења родитеља деце са сметњама у развоју у институције, као и да је потребно радити на подизању свести родитеља о потреби и значају укључивања деце у процесе доношења одлука о услугама социјалне заштите које користе или би требало да користе.

Право на партиципацију односно учешће деце са сметњама у развоју као актера у консултативним процесима приликом доношења мера током ванредног стања није било уважено, јер деца нису консултована пре доношења мера, нити су надлежни органи предвидели негативан утицај ових мера на остваривање права ове категорије деце.

6. ПРЕПОРУКЕ

- Доносиоци одлука треба да размотре, пре доношења сличних мера, на који начин ће оне утицати на остваривање права детета као и да негативан утицај сведу на најмању могућу меру изузимањем деце односно одређених категорија деце из њихове примене;
- Надлежни органи треба да, приликом доношења сличних мера, узму у обзир и професионалне и породичне обавезе родитеља и, у складу с тим, обезбеде адекватну подршку деци са сметњама у развоју (нпр. индивидуална подршка деци у породичном домаћинству, рад у мањим групама у дневним боравцима, итд);
- Надлежни органи треба да обезбеде да процес доношења оваквих или сличних мера буде партиципативан односно да у њега буду укључене све заинтересоване стране, укључујући децу, родитеље, запослене у установама социјалне заштите, итд.
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да:
  - ✓ обезбеди да услуга дневног боравка буде омогућена свој деци са сметњама у развоју у свим јединицама локалне самоуправе;
  - ✓ обезбеди да се рад у дневним боравцима одвија у складу са прописаним стандардима – редовно у предвиђеним групама;
  - ✓ обезбеди да дневни боравци пружају услуге редовних прегледа и терапијских третмана (дефектолог, психолог) и редовне шетње за децу са сметњама у развоју;

- ✓ обезбеди да будуће активности у овој области буду усмерене ка родитељима и деци – кућне посете корисницима;
- ✓ да обезбеди да запослени у дневним боравцима ураде индивидуалне планове подршке за децу у случају поновног увођења мере ограничења кретања;
- ✓ обезбеди да се активности у дневном боравку у случају поновног затварања одвијају путем *онлајн* платформи.

7. РЕФЕРЕНЦЕ

1. Анализа образовне ситуације деце корисника услуга социјалне заштите (свратиште, дневни боравак, предах смештај и сигурна кућа) с фокусом на образовну ситуацију током пандемије COVID-19, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, 2021.
2. Последице COVID-19 на положај осетљивих група и група у ризику: узроци, исходи и препоруке, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, 2020.
3. Истраживање о утицају пандемије COVID-19 на породице са децом у Србији (други талас истраживања), УНИЦЕФ, 2020.
4. Посебан извештај Заштитника грађана о стању права детета у Републици Србији, Београд, 2018.
5. Посебан извештај о активностима Заштитника грађана током ванредног стања, Београд, 2020.
6. Мрежа организација за децу Србије (МОДС), БИТИ ДЕТЕ ЗА ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19 – Анализа истраживања утицаја мера ванредног стања на децу током пандемије COVID-19 у Србији, Београд, 2020.
7. Тамара Цамоња Игњатовић, Биљана Станковић, Тамара Кликовац, Искуства и квалитет живота старијих особа током пандемије COVID-19 и уведених рестриктивних мера у Србији, Психолошка истраживања, Вол. XXIII, 2, 2020.
8. Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2020.

9. Људска права у Србији током првог таласа COVID-19: од негирања опасности до ванредног стања, А 11 Иницијатива за економска и социјална права, Београд, 2020.
10. Комитет за економска, социјална и културна права Саопштење о пандемији COVID-19 и економским, социјалним и културним правима, 2020.

8. АНЕКС I

УПИТНИК ЗА РОДИТЕЉЕ/ СТАРАТЕЉЕ ДЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ – КОРИСНИКА УСЛУГЕ ДНЕВНИ БОРАВАК

1. Какав сте утицај приметили да је мера ограничења кретања током ванредног стања узрокованог пандемијом заразне болести COVID-19 имала на добробит и права Вашег детета?
2. Да ли је ограничење кретања посебно утицало на неко право Вашег детета? Ако јесте, опишите како?
3. Да ли је током ванредног стања било неких могућности да Ваше дете буде збринато у неком другом облику смештаја осим дневног боравка?
4. Да ли сте током ванредног стања услед пандемије заразне болести COVID-19 имали обавезу одласка на посао (радну обавезу)?
5. Да ли је било могуће, ако сте имали радну обавезу током ванредног стања, да оставите своје дете у дневним боравцима или неком другом алтернативном облику смештаја?
6. Да ли су послодавци имали неки предлог или алтернативни начин за збрињавање Вашег детета док сте били на послу?
7. Да ли је мера забране и ограничавања кретања имала негативан утицај на право на смештај Вашег детета?

8. Опишите ефекте ове мере?
9. Ако сте утврдили негативан утицај наведене мере, какве сматрате да су биле могућности за модификовање те мере или ублажавање њеног утицаја на добробит деце и дечија права? Које друге компензационе мере су могле бити предузете?
10. Да ли је мера ограничења кретања имала неки облик позитивног утицаја на било које право Вашег детета?
11. Ако је одговор на претходно питање потврдан, како је наведена мера позитивно утицала на права Вашег детета?
12. Какав је, према Вашем мишљењу, средњорочни и дугорочни утицај мере забране кретања на децу са сметњама у развоју?
13. Да ли су након укидања ванредног стања постојали неки негативни ефекти на услугу смештаја Вашег детета у дневном боравку?
14. Ако је одговор на претходно питање потврдан, опишите који су то ефекти?
15. Да ли се неком другом мером/мерама могао постићи исти ефекат у односу на родитеље деце са сметњама у развоју?
16. Да ли је неком мање рестриктивном мером могао да се постигне исти ефекат, а да то не утиче на права Вашег детета?
17. Да ли су још неке мере током ванредног стања утицале на права Вашег детета?
18. Да ли су још неке мере након укидања ванредног стања утицале на права Вашег детета?

19. Којим мерама се могло постићи да се услуга смештаја Вашег детета у дневном боравку не ограничи на начин како је то учињено мером забране кретања?
20. Наведите да ли је постојао или још увек постоји утицај још неких мера донетих током ванредног стања на права Вашег детета?
21. Наведите да ли је постојао или још увек постоји утицај још неких мера донетих током ванредног стања на права деце са сметњама у развоју?
22. Да ли након укидања ванредног стања постоји утицај неких мера на услугу смештаја Вашег детета у дневном боравку?
23. Ако постоји и даље неки облик негативног утицаја на права Вашег детета, објасните какав је то утицај и које мере требају бити предузете да се избегне даљи негативан утицај или да се тај утицај минимализује?
24. Наведите којим облицима активности и којих државних органа је било могуће отклонити негативан утицај мера донетих током ванредног стања и након његовог укидања, на права Вашег детета?
25. Како је могуће да се уз веће учешће Вашег детета побољша услуга смештаја у дневном боравку након престанка мере забране кретања?
26. Да ли сте се током ванредног стања обраћали неком државном органу/служби услед немогућности остваривања неког права Вашег детета?
27. Да ли сте се након укидања ванредног стања обраћали неком државном органу/служби услед немогућности остваривања неког права Вашег детета?

28. Који државни орган/служба је током ванредног стања својим деловањем највише допринео остваривању права Вашег детета?
29. Који државни орган/служба је током ванредног стања својим деловањем допринео да права Вашег детета нису могла бити остварена?
30. Који државни орган/служба је након укидања ванредног стања својим деловањем највише допринео остваривању права Вашег детета?
31. Који државни орган/служба је након укидања ванредног стања својим деловањем допринео да права Вашег детета нису могла бити остварена?

9. АНЕКС II

УПИТНИК ЗА ЗАПОСЛЕНЕ У ДНЕВНИМ БОРАВЦИМА ЗА ДЕЦУ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

1. Какав сте утицај приметили да је мера ограничења кретања током ванредног стања узрокованог пандемијом заразне болести COVID-19 имала на добробит и права деце са сметњама у развоју?
2. Да ли је ограничење кретања посебно утицало на неко право ове категорије деце? Ако јесте, опишите како?
3. Да ли је било могуће да родитељи који су имали радну обавезу током ванредног стања оставе децу у дневним боравцима или неком другом алтернативном облику смештаја за децу са сметњама у развоју?
4. Да ли је мера забране и ограничавања кретања имала негативан утицај на остваривање права на услугу дневног боравка деце са сметњама у развоју?
5. Опишите ефекте ове мере?
6. Ако сте утврдили негативан утицај наведене мере, какве сматрате да су биле могућности за модификовање те мере или ублажавање њеног утицаја на добробит деце и дечија права? Које друге компензационе мере су могле бити предузете?
7. Да ли је мера ограничења кретања имала неки облик позитивног утицаја на било које право деце са сметњама у развоју?
8. Ако је одговор на претходно питање потврдан, како је наведена мера позитивно утицала на остваривање

права на услугу смештаја у дневном боравку деце са сметњама у развоју?

9. Које су могуће опције да се максимизује утицај наведене мере на добробит деце и дечија права?
10. Какав је средњорочни и дугорочни утицај мере забране кретања на децу и дечија права?
11. Да ли постоји додатна забринутост поводом пандемије заразне болести COVID-19 у Србији у вези са утицајем неких мера на права деце са сметњама у развоју у будућности?
12. Какав је средњорочни и дугорочни утицај мере забране кретања на децу са сметњама у развоју?
13. Да ли су након укидања ванредног стања постојали неки негативни ефекти на право на смештај у дневном боравку деце са сметњама у развоју?
14. Ако је одговор на претходно питање потврдан, опишите који су то ефекти?
15. Да ли се у будућности могу очекивати неки позитивни или негативни ефекти мера које су донесене током и након укидања ванредног стања на право деце са сметњама у развоју на смештај у дневним боравцима?
16. На који начин је мера забране кретања током ванредног стања утицала на родитеље деце са сметњама у развоју?
17. Да ли се неком другом мером/мерама могао постићи исти ефекат у односу на родитеље деце са сметњама у развоју?
18. Да ли је неком мање рестриктивном мером могао да се постигне исти ефекат, а да то не утиче на права деце са сметњама у развоју?

19. Којим мерама се могло постоћи да се право деце са сметњама у развоју на смештај у дневном боравку не ограничи на начин како је то учињено мером забране кретања?
20. Наведите да ли је постојао или још увек постоји утицај још неких мера донетих током ванредног стања на права деце са сметњама у развоју?
21. Наведите да ли је постојао или још увек постоји утицај још неких мера донетих током ванредног стања на право деце са сметњама у развоју на смештај у дневним боравцима?
22. Да ли након укидања ванредног стања постоји утицај неких мера на право деце са сметњама у развоју на смештај у дневном боравку?
23. Ако постоји и даље неки облик негативног утицаја, објасните какав је то утицај и које мере требају бити предузете да се избегне даљи негативан утицај или да се тај утицај минимализује?
24. Наведите којим облицима активности и којих државних органа је било могуће отклонити негативан утицај мере забране кретања током ванредног стања и након његовог укидања?
25. Како је могуће већом применом начела партиципације деце са сметњама у развоју допринети да се побољша њихово право на смештај у дневном боравку након укидања забране кретања?

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.7-053.2(497.11)(047)
616.98:578.834(497.11)

**ПОСЕБАН извештај заштитника грађана о утицају
прописа и мера за спречавање ширења заразне болести
covid-19 на остваривање права детета / [уредница Јелена
Стојановић]. - Београд : Заштитник грађана, 2022 (Београд :
Донат граф). - 48 стр. ; 21 cm**

Тираж 150. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-87945-68-5

а) Права детета -- Србија -- Извештаји
б) Ковид 19 -- Пандемија -- Србија

COBISS.SR-ID 58268681